

Croatica christiana periodica, vol. 40, br. 77, Zagreb, 2016., str. 272; vol. 41, br. 78, Zagreb, 2016., str. 330.

U izdanju Instituta za crkvenu povijest Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu prošle su godine tiskana dva nova broja časopisa *Croatica christiana periodica* koji donose niz novih vrijednih priloga, te ocjene i prikaze recentnih djela i časopisa.

U broju 77 navedenoga časopisa u uobičajenoj rubrici *Rasprave i prilozima* (str. 1-230) tiskano je ukupno deset radova. Ovaj broj otvara rad Vande Kraft Soić s naslovom "Otpis Inocenta IV. senjskom biskupu (1248.) pod patronatom sv. Jeronima I. Senjski privilegij iz godine 1248." (str. 1-23) u kojemu autorica najprije analizira pravni sadržaj i značaj navedenoga Otpisa pri čemu ukazuje na važnost ovoga privilegija te pojašnjava crkveno-političke prilike koje su utjecale na položaj glagoljice i crkveno-slavenskoga bogoslužja na hrvatskome prostoru. Autorica zaključuje kako izdavanje ovoga privilegija iz 1248. kao i onoga tzv. omišaljskoga privilegija iz 1252. godine dovodi do pomirenja između glagoljaša i Rimske crkve, zbog čega dolazi do širenja glagoljice i glagoljske pismenosti.

Slijedi rad Meri Kunčić s naslovom "Dalmatinski patricijat i socijalno kršćanstvo. O srednjovjekovnim rapskim hospitalima s posebnim osvrtom na hospital Tijela Kristova i njegova utemeljitelja Petra *de Zaro*" (str. 25-76). U ovome se radu najprije razmatra siromaštvo na Rabu u kasnom srednjem vijeku te osnivanje i djelovanje hospicija i lazareta na ovome području. Posebna pažnja posvećena je postanku i značaju svetkovine i blagdana Tijela Kristova te osnivanju hospicija Tijela Kristova u Rabu i bratovštine u crkvi sv. Bernardina u Kamporu čiji je utemeljitelj Petar de Zaro, pri čemu autorica detaljno analizira četiri oporuke i tri kodicila ovoga uglednog rapskoga patricija.

U članku s naslovom "Mletački samostan i crkva Madonna dei Servi i Hrvati: povezanost od srednjega vijeka do suvremenoga doba" (str. 77-93) autori Lovorka Čoralić i Filip Novosel na temelju dosadašnjih historiografskih rezultata a ponajprije na analizi 40 oporuka koje se nalaze u *Archivio di Stato di Venezia* obrađuju povezanost iseljenih Hrvata u Mlecima s Redom servita i to u razdoblju od 15. do 19. stoljeća. Te su veze posebno izražene u 15. i 16. stoljeću, ali su nastavljene i tijekom sljedećih stoljeća što pokazuju na primjeru rapskog

biskupa i splitskoga nadbiskupa Pacifika Bizze koji je 1742. godine posvetio novi oltar u crkvi Reda servita, ali i nakon ukinuća samostana Reda servita u Mlecima u 19. stoljeću o čemu svjedoči život službenice Božje Ane Marije Marović.

"Iskazi gostoprimstva prigodom vizitacija u Dalmatinskoj provinciji sv. Jeronima (1559.-1827.)" (str. 95-107) tema je Ljudevita Antona Maračića koji na temelju neobjavljene arhivske građe donosi brojne podatke o gostoprimstvu koje su provincijskim ministrima Dalmatinske provincije sv. Jeronima franjevac konventualaca, prilikom njihove godišnje vizitacije samostanima provincije koji su se nalazili od Trsta do Kotora, pružali drugi redovnici, svećenici i biskupi.

Samanta Paronić u svome radu "Ulomci iz labinske prošlosti: prilog poznavanju društvenoga i religijskoga života" (str. 109-127) analizirajući gradivo iz Državnoga arhiva u Pazinu, koje je zapisao labinski svećenik i bilježnik Bartolomeo Gervasio (riječ je o 112 dokumenata od čega je najviše oporuka i kodicila), donosi brojne podatke o prošlosti labinske komune.

"Ninski biskup Toma Nekić (1743.-1754.)" (str. 129-143) tema je znanstvenoga interesa Zdenka Dundovića koji u radu donosi vrijedne podatke vezane uz ovoga ninskoga biskupa. Autor se posebno osvrće na zalaganje zadarskoga nadbiskupa Vicka Zmajevića za imenovanje Tome Nekića ninskim biskupom, te na vjerska zbivanja u Ninskoj biskupiji za vrijeme njegove biskupske službe.

Sljedeći rad naslovljen je "Vjersko-poučni rukopisi Šime Starčevića" (str. 145-157) u kojemu autorica Vesna Grahovac-Pražić, nakon donošenja osnovnih podataka o Šimi Starčeviću, opisuje tekstove vjerske i poučne tematike ovoga karlobaškog svećenika a koji su pronađeni u Arhivu Hrvatske provincije Družbe Isusove u Zagrebu.

Stipe Kljajić u prilogu s naslovom "Nikola Moscatello u vrtlogu crkveno-državnih sporova i novih ideologija ustaštva i komunizma (1922.-1946.)" (str. 159-180) donosi niz vrijednih podataka o djelovanju ovoga hrvatskog svećenika za vrijeme obavljanja službe crkvenoga savjetnika Jugoslavenskoga kraljevskog poslanstva pri Svetoj Stolici u razdoblju od 1922. do 1946. godine, s posebnim osvrtom na njegovu ulogu u rješavanju sporova oko Zavoda sv. Jeronima u Rimu i konkordatskim pregovorima između Svete Stolice i Kraljevina Jugoslavije te na njegov otpor prema totalitarnim ideologijama.

"Prilog raspravi o vjerskim prijelazima u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj na primjeru katoličkog tiska" (str. 181-195) naslov je rada Pe-

tra Macuta. Nakon donošenja podataka o zakonskom i kanonskom okviru vjerskih prijelaza u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, autor analizira ondašnji katolički tisak te zaključuje da se u njima ne nalazi nikakva propaganda za poticanje vjerskih prijelaza.

Posljednji članak ovoga broja nosi naslov "Dnevnik Kerubina Šegvića 1943.-1945." (str. 197-230) u kojemu autori Stjepan Matković i Tomislav Jonjić, nakon iznošenja biografskih podataka o autoru ovoga dnevnika, donose tekst dnevnika pisan u razdoblju Drugoga svjetskog rata, koji su popratili bilješkama i bibliografskim jedinicama. Na kraju rada nalazi se i Šegvićevo pismo upućeno 1943. godine Marku Došenu.

Prikazi i recenzije (str. 231-257) sadrže osvrte na deset knjiga te dva zbornika radova, a ovaj broj, kao i obično, zaključuje rubrika "Primljene publikacije" (str. 259-266) koje potpisuje Marijan Biškup.

Broj 78 ovoga časopisa u rubrici *Rasprave i prilogi* donosi niz od dvanaest priloga. Prvi članak nosi naziv "Značenje nekih filozofskih naziva u djelu *De essentiis* Hermana Dalmatina" (str. 1-15). U ovom radu autor Žarko Dadić, polazeći od činjenice da mnogi autori pogriješno shvaćaju filozofske nazive iz navedenoga djela Hermana Dalmatina, prikazuje uporabu filozofskih naziva prije svega nazive *essentia* i *habitudo*, te uspoređuje njihovo značenje s njihovom uporabom u djelima Boetija. Autor na kraju sugerira kako je pri suvremenom prijevodu filozofskih tekstova iz 12. stoljeća najbolje ostaviti nepreveden latinski naziv.

Slijedi članak Vande Kraft Soić s naslovom "Otpis Inocenta IV. senjskom biskupu (1248.) pod patronatom sv. Jeronima. II. Povijesni usud glagoljice i začetci jeronimske tradicije" (str. 17-37), koji je ustvari drugi dio članka objavljenog u prethodnome broju ovoga časopisa. Ovdje autorica polazeći od uvjerenja da je sv. Jeronim autor glagoljice i staroslavenskog bogoslužja a koje se nalazi u navedenom Otpisu pape Inocenta IV. iz 1248. godine, razmatra razloge zbog kojih glagoljaši baštinu Svete Braće pripisuju sv. Jeronimu te detaljno analizira sve čimbenike vezane uz genezu jeronimske tradicije.

U radu "Otok svetog Jakova: prilog poznavanju srednjovjekovnoga kulturnog krajolika Zagreba" (str. 39-48) autor Danko Dujmović najprije na temelju pisanih izvora donosi brojne podatke o Otoku svetog Jakova koji je od 13. stoljeća bio u posjedu cistercita. Nadalje se bavi ubikacijom ovoga otoka, argumentirajući pretpostavku da je povezan s današnjim Jakuševcem, navodeći kako sam toponim upu-

čuje na povezanost s imenom Jakov. Autor ovu pretpostavku, između ostaloga, potkrepljuje i podacima iz vojne karte iz 1783./1784 čiji detalj donosi na kraju članka. Konkretniji zaključci, prema mišljenju autora, mogu se donijeti ukoliko se otkriju ostatci samostana i crkve sv. Jakova u zagrebačkome Jakuševcu.

Slijedi rad Gordana Ravančića, "Crkvene institucije u dubrovačkim oporukama s kraja 13. i u prvoj polovici 14. stoljeća" (str. 49-65) koji analizira oporučna darivanja crkvenim institucijama u dubrovačkih oporukama iz tri vremenska odsječka (1295.-1296., 1325.-1326. i 1348. godine). Naime, analiza distribucije oporučnih legata (uz priložene grafikone) ukazuje na veći broj oporuka u razdoblju epidemije kuge, plemićke oporuke nisu bile najzastupljenije u navedenim razdobljima, više je oporučnih zapisa žena nego muškaraca, broj sačuvanih oporuka crkvenih osoba je vrlo malen, brojni su legati crkvenim institucijama u Dubrovniku a posebno za vrijeme Velike kuge, najveći je broj legata pro anima, primatelji najvećeg broja legata do 1348. godine bili su uglavnom samostani (najviše sv. Dominika. Osim toga, na veću pobožnost Dubrovčana tijekom epidemije kuge ukazuje i povećan broj oporučnih legata za služenje mise kao i onih, do tada manje uobičajenih, crkvene desetine.

Savo Marković u radu naslovljenom "Kolegijalna crkva S. *Helie de Antibaro*" (str. 67-81) na temelju arhivskih podataka i dosadašnjih historiografskih rezultata iznosi brojne podatke vezane uz crkvu sv. Ilije u Baru i to od prve polovice 14. stoljeća kada se ova crkva prvi put spominje u izvorima pa do sredine 17. stoljeća, odnosno do kraja njezine uporabe. Analizirajući podatke iz pisanih izvora (oporuke te različita crkvena izvješća) autor zaključuje kako se radilo o važnoj gradskoj crkvi koja se po svemu sudeći nalazila unutar gradskih zidina. Na kraju kao prilog donosi i tekst oporuke Matia Mozija, kapelana u Rijeci dubrovačkoj (27. rujna 1464.).

Ivana Prijatelj Pavičić u radu "Prilog poznavanju ciklusa slika posvećenoga sv. Šimi iz crkve sv. Šime u Zadru" (str. 83-103) najprije razmatra povijesni kontekst narudžbe ciklusa slika posvećenih sv. Šimi iz crkve sv. Šime u Zadru, čiji je naručitelj zadarski nadbiskup Vicko Zmajević koji je ovom narudžbom vjerojatno nastojao «osnažiti prostor šovanja svečeve relikvije». Autorica vrlo detaljno analizira ovaj ciklus kasnobaroknih slika navodeći različita mišljenja o motivima, temama i povijesnim ličnostima koje se nalaze na određenim slikama, s posebnim naglaskom na ugarsko-hrvatskoga kralja Ludovika I. i njegovu ženu Elizabetu, odnosno njihov boravak u Zadru.

"Svjedočanstva uklesana u kamenu - grobnice i nadgrobnji natpisi Bokelja, Budvana i Barana u Mlecima i na otocima mletačke lagune (16.-19. stoljeće)" (str. 105-138) tema je rada autorica Lovorke Čoralić, Maje Katušić i Maje Matasović. Nakon iznošenja osnovnih podataka o iseljavanju iz Boke kotorske i budvansko-barskoga priobalja u Mletke u razdoblju od kasnoga srednjega vijeka pa sve do početka 19. stoljeća, autorice na temelju arhivske građe, dosadašnjih historiografskih saznanja te rezultata dobivenih terenskim istraživanjem u mletačkim crkvama, iznose brojne podatke o ovim iseljenicima. Detaljna analiza popraćena grafikonima pokazuje zastupljenost grobnih natpisa prema razdobljima (najviše ih je iz 18. i 19. stoljeća), manje je obiteljskih grobnica nego onih podizanih u spomen na jednu osobu, mnogo je veći udio grobnica koje su podizali muškarci nego žene, najviše iseljenika je iz Kotora, najčešća zanimanja iseljenika čiji se grobnji natpisi razmatraju u ovome radu su pomorci i trgovci, od ukupno 21 grobnoga natpisa većina se nalazi u katoličkim crkvama odnosno grobljima, osim dva koja se nalaze u grobljima gdje su se sahranjivali pravoslavni vjernici. Nadalje se donosi kataloški pregled grobnica i grobnih natpisa ovih iseljenika (ovdje objavljenih u izvorniku i u hrvatskome prijevodu) u Mlecima, pri čemu se, osim osnovnih podataka, iznose i drugi podatci o pokojnicima i njihovim obiteljima.

Mihovil Dabo u članku s naslovom "Biskup Juraj Dobrila na stranici austrijskog tiska" (str. 139-155) analizira tekstove iz najvažnijih glasila Habsburške Monarhije koji donose različite vijesti o biskupu Dobrili počevši od 1854. kad se njegovo ime prvi put pojavljuje u bečkim novinama pa do 1882. godine kada ova glasila prenose vijest o njegovoj smrti kao i onu o Biskupovoj oporuci. Autor zaključuje kako su pojedina glasila, ovisno o svojoj uređivačkoj politici, hvalila ili kritizirala Biskupove ideje, ali njihov sadržaj ne dovodi u pitanje do sada poznate osnovne karakteristike njegova djelovanja.

"Politički rad svećenika Josipa Pazmana u svjetlu saborskih govora" (str. 157-190) tema je rada Ane Biočić koja najprije iznosi niz podataka o političkome djelovanju ovoga svećenika, a potom kronološki i tematski analizira Pazmanove saborske govore, iz kojih su evidentni njegovi stavovi o politici, kulturi, znanosti i gospodarstvu. Autorica zaključuje kako je Pazman spretnim mijenjanjem tema u saboru iskazivao svoje političke stavove te da njegov primjer potvrđuje tezu oko aktivnoga angažmana katoličkih svećenika u traženju političkoga rješavanja hrvatskoga pitanja tijekom ratnih godina.

U radu naslovljenom "Andrija Živković (1886.-1957.) i Svetozar Rittig (1873.-1961.) - nove spoznaje u svjetlu Živkovićeve dnevnika" (str. 191-208) Martina s. Ana Begić upoznaje nas najprije s kratkim životopisom i znanstvenim djelovanjem svećenika Andrije Živkovića. Glavni dio rada odnosi se na zapise iz njegova dnevnika koji donose informacije o Rittigu, pa s ciljem što boljega razumijevanja ovih vijesti autorica opisuje crkvene i političke prilike u vrijeme vođenja Živkovićeve dnevnika. Iako dnevnički zapisi nisu vođeni kontinuirano od 1931. do 1956. godine, u njima se može pronaći niz informacija koji govore o odnosu Živkovića i Rittiga, a posebno su evidentna njihova posve suprotna politička opredjeljenja.

Mario Kevo u svome radu detaljno analizira "Imenovanje stalnog predstavnika Međunarodnog odbora Crvenog križa u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj (1943.)" (str. 209-234), pri tome opisujući domaće i međunarodne događaje koji su utjecali na imenovanje ovoga predstavnika, a potom govori o njegovim najvažnijim aktivnostima u NDH nakon stupanja na ovu dužnost.

"Zbirke stranih rijetkih knjiga 16. stoljeća u knjižnicama Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda: franjevački samostan u Samoboru" (str. 235-288) tema je rada Juraja Lokmera i File Bekavac Lokmer. U ovom opsežnom radu autori najprije iznose kratki pregled povijesti franjevačkih samostana u Samoboru i Jastrebarskome. Nadalje, donose niz podataka o tematici, sadržaju i autorima djela iz zbirke Strane rijetke knjige 16. stoljeća, a kao posebnu zanimljivost navode primjerke izdanja čiji su autori ili priređivači bili sljedbenici reformacije. Na kraju donose katalog navedene zbirke s komentarijima uz pojedine naslove.

Stalna rubrika *Prikazi i recenzije* (str. 289-316) donosi dvanaest tekstova o različitim publikacijama objavljenim posljednjih godina, a na samom kraju časopisa nalaze se *Primljene publikacije* (str. 317-323).

Ovdje prikazani brojevi časopisa *Croatica christiana periodica* donose niz vrijednih i zanimljivih radova koji daju svoj doprinos u osvjetljavanju različitih tema iz hrvatske crkvene povijesti, a ovaj časopis i dalje potvrđuje svoje istaknuto mjesto u historiografskoj produkciji.

Dijana Korać